

2. Мозгальова Н.Г. Методика формування музичного мислення майбутнього вчителя музики / Н. Г. Мозгальова // Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2003. – Вип.4. – С. 112–118.
3. Павлова О.Ю. Естетичний досвід як онтологічна проблема : автореф. дис... д-ра психол. наук: 09.00.08 «Етика»/ О. Ю. Павлова; Київський. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2009. – 37 с.
4. Попович Н.М. Професійно-особистісний досвід у структурі підготовки майбутнього вчителя музики : наук. монографія / Н. М. Попович. – К.: НАКККиМ, 2013. – 360 с.

References

1. Ievdokymova N.O., 2009. Profesiyni dosvid yak subiektyvno-psykholohichna realnist [Professional experience as subjective-psychological reality]. Bulletin of Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovoroda. Series "Psychology". Kharkiv: KhNPU.
2. Mozghalova N.H., 2003. Metodyka formuvannia muzychnoho myslennia maibutnoho vchytelia muzyky [Method of formation of musical thinking of the future teacher of music]. Theory and methodology of artistic education, 4, p. 112–118.
3. Pavlova O.Iu., 2009. Estetychnyi dosvid yak ontolohichna problema [Aesthetic experience as an ontological problem]. M.S. thesis, Dept. Electron. Ukr., Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv.
4. Popovych N.M., 2013. Profesiino-osobystisnyi dosvid u strukturi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [Professional and personal experience in the structure of the future teacher training of music]. Kyiv: NAKKKiM.

В статтє обоснованы основные научные подходы к формированию профессионально-личностного опыта специалиста по музыкальному искусству. Отмечено, что формирование профессионально-личностного опыта будущего педагога-музыканта в условиях личностного ориентированного подхода требует особой системы оценки результативности обучения студентов, которая отражала бы уровень сформированности у них рефлексивного ценностного отношения к освоению музыкально-педагогической деятельности и к себе как будущему профессионалу, выработки личностного смысла усвоенных знаний о научно обоснованных путях, средствах достижения вершин педагогического и исполнительского мастерства, творчества, профессионализма, определение личностного стремления к самоусовершенствованию и обогащению своего профессионально-творческого потенциала. Доказано, что компетентностный подход является доминирующим в определении потенциальных направлений инновационного развития системы непрерывной профессиональной подготовки специалиста по музыкальному искусству.

Ключевые слова: научный подход, профессионально-личностный опыт, специалист по музыкальному искусству.

The article substantiates the basic scientific approaches to the formation of professional and personal experience of a specialist in musical art. It is stressed that the formation of professional and personal experience of the future teacher-musician in the context of a personally oriented approach requires a special system for assessing the effectiveness of student learning, which would reflect the level of formation of reflexive value attitude towards them in the development of musical and pedagogical activities and to himself as a future professional, the development of personal the meaning of the learned knowledge of scientifically grounded ways, means of achieving the vertices of pedagogical and performing arts, creativity, professionalism, determination of personal desire for self-perfection and enrichment of its professional and creative potential. The modernization of the education system in Ukraine requires the solution of the problems of the formation of harmoniously developed, highly skilled specialists in the field of music, able to freely orient themselves in the contradictions of the modern world, to show a high level of professionalism, to define ways of personal and creative development, self-development and self-realization, spiritual and aesthetic and professional improvement, effective professional activity at the level of world standards. An ontological approach in the context of our research provides the opportunity to dynamically analyze and evaluate the quality of continuous teacher training of music teacher depending on the context of the educational environment, which is constantly changing under the influence of external and internal factors, as well as to choose the most appropriate strategies aimed at improving the quality of the formation of professional and personal experience. a teacher of musical art. It is proved that the competence approach is dominant in determining potential directions of innovative development of the system of continuous professional training of a specialist in musical art.

Key words: scientific approach, professional and personal experience, specialist in musical art.

УДК 371.134:37.

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-103-107

Пришляк Оксана Юрївна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

orcid /0000-0003-3108-502X

МОТИВАЦІЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ

У статті здійснено теоретичний аналіз мотиваційної складової у формуванні міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. Окреслено сутність фахової діяльності представників соціономічних професій, яка полягає у активній роботі з людьми з метою надання їм допомоги і вирішення їхніх проблем, що вимагає не лише фахових знань, умінь і навичок, психологічної стійкості, але й мотивації до здійснення зазначеної діяльності, культури поведінки, професійної компетентності. Закцентовано увагу на виокремленні функціональних ознак понять «полікультурна (міжкультурна) компетенція» і «полікультурна (міжкультурна) компетентність» у тісному зв'язку з категорією «мотивація». Розкрито підходи різних науковців до трактування полікультурної компетентності як важливої складової професійної компетентності.

Ключові слова: мотивація, формування професійної компетентності, міжкультурна компетентність, фахівці соціономічних професій.

Постановка проблеми. Наростаючий вплив процесу глобалізації на розвиток суспільства в Україні все більш активно на перший план висуває завдання підвищення ефективності підготовки фахівців до роботи в полікультурному середовищі. Особливо актуальною ця проблема є для представників соціономічних професій, які безпосередньо працюють з людьми. В основу

концепції виділення соціономічних професій в окрему групу покладена ідея допомагаючої співпраці, тобто суть фахової діяльності фахівців соціономічних професій полягає у різних формах роботи з людьми, у наданні їм різноманітних видів допомоги (соціальної, соціально-педагогічної, психологічної юридичної тощо). У сучасних умовах до фахівців соціономічних

професій ставиться вимога бути конкурентоздатними, уміти продукувати інноваційні ідеї, що характеризуються нестандартністю мислення, креативністю, бути мобільними, здатними працювати у полікультурному середовищі. Важливим чинником у реалізації цих вимог є мотивація. Саме тому у контексті нашого дослідження ми робимо спробу характеризувати мотиваційний аспект формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. В останні роки проблему підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій досліджували О. Біла, Т. Браніцька, Л. Буркова, Г. Дубчак, Р. Каверіна, В. Корнешук, Н. Рабецька та інші. Міжкультурна компетентність фахівців різного профілю стала предметом наукових розвідок І. Васютенкової, Т. Гур'янової, Л. Данилової, Р. Кравця, М. Симоненко, Л. Чердиченко. Психолого-педагогічні аспекти мотивації знайшли висвітлення у працях Н. Бакшеевої, В. Валюнаса, Ж. Вірної, І. Джидар'ян, С. Канюка, В. Леонтьєва, А. Маслоу.

Таким чином, попри частково напрацьований науковий доробок, як ніколи раніше важливою постає проблема формування у майбутніх фахівців соціономічних професій світоглядних позицій, позитивного ставлення до полікультурного плюралізму, підготовленості до міжкультурної комунікації, врахування в майбутній професійній діяльності різноманітності культур, статевих, конфесійних, соціальних та інших відмінностей майбутніх клієнтів, а також мотивації до формування міжкультурної компетентності.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз мотиваційної складової у формуванні міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій.

Результати дослідження. У сучасних дослідженнях зазначається, що сутністю фахової діяльності представників соціономічних професій є «активна робота з людьми з метою надання їм допомоги і вирішення їхніх проблем. Це вимагає не лише фахових знань, умінь і навичок, психологічної стійкості, але й, що вкрай важливо, мотивації до здійснення зазначеної діяльності, культури поведінки, професійної компетентності» [10, с. 157].

Важким аспектом розкриття означеної теми наукового дослідження є визначення функціональних ознак понять «полікультурна (міжкультурна) компетенція» і «полікультурна (міжкультурна) компетентність» у тісному зв'язку з категорією «мотивація».

Більшість дослідників (О. Гуренко, Т. Гур'янова, Р. Кравець, М. Симоненко, Л. Чердиченко та інші) визначають полікультурну компетентність як важливу складову професійної компетентності. Зокрема, Т. Гур'янова визначає її як інтегративну складову професійної готовності майбутнього фахівця до роботи в полікультурному середовищі, як результат ціленаправленої реалізації різних компетенцій полікультурного характеру, здатність до самовизначення, самовдосконалення і саморозвитку особистості. На думку дослідниці, полікультурна компетентність майбутніх фахівців складається із набутих у процесі професійної підготовки полікультурного світогляду і ціннісних орієнтацій, знань полікультурного характеру, умінь і навичок працювати в полікультурному середовищі, технологій спільної роботи з представниками різних етнокультурних груп. У якості структурних компонентів полікультурної компетентності майбутніх фахівців Т. Гур'янова виокремлює *мотиваційно-ціннісний, когнітивний і діяльнісний*. Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає наявність мотивів і цінностей полікультурного характеру; саме вони є ініціаторами виникнення механізму реалізації професійної діяльності фахівця в полікультурному середовищі. Когнітивний компонент передбачає набуття знань різноманітного полікультурного характеру. Діяльнісний компонент забезпечує застосування набутих знань та сформованих полікультурних умінь і навичок в процесі професійної діяльності; порядність, щирість, толерантність у стосунках з представниками різних етнокультурних груп [5, с.107].

Л. Чердиченко розглядає полікультурну компетентність як результат упровадження в навчальний процес полікультурної освіти, наслідком якої є професійно-культурологічна підготовка майбутніх фахівців, сформований у них полікультурний світогляд, набуті уміння і навички роботи в полікультурному середовищі, обов'язковий компонент професійної готовності майбутнього фахівця, засвоєна технологія побудови ефективної взаємодії з представниками різних етнокультурних меншин [17, с. 32-36]. М. Симоненко трактує полікультурну компетентність як цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки особи у закладі вищої освіти та в процесі неперервної освіти, успішність якої зумовлена сукупністю сформованих у фахівця компетенцій, котрі сприяють соціалізації особистості, формуванню в неї світоглядних та науково-професійних поглядів... здатності до самоорганізації, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя» [Симоненко, 16].

Зацікавлення викликають і наукові погляди І. Васютенкової, яка стверджує, що полікультурна компетентність є соціально-психологічним утворенням професійно спрямованого характеру, системою набутих особистісних якостей, інструментом для орієнтації в міжнаціональних стосунках, формування особистості в дусі гуманізму і людяності [3, с. 19]. На думку Р. Кравця полікультурна компетентність – це «інтегративна якість особистості, до складу якої входять полікультурні знання, уміння, навички, професійно-особистісні мотиви, ціннісні орієнтації, досвід, правила поведінки, соціальні норми» [11, с.136].

Заслуговує на увагу наукова позиція Л. Данилової, яка стверджує, що структура полікультурної компетентності складається з таких провідних компонентів: когнітивного, що представляє собою симбіоз знань полікультурного характеру, здатність майбутнього фахівця до систематизації та узагальнень зазначених знань; мотиваційно-ціннісного, що характеризує мотиваційну складову професійної зацікавленості, сформовану систему ціннісних установок, схильність до самоаналізу власних дій і відповідних коректив у своїй діяльності; діяльнісного, що відображає засвоєну технологію роботи з представниками різних етнокультурних груп із врахуванням набутих знань і установок полікультурологічного характеру; емоційного, що характеризує спроможність до сприйняття культурно-духовних цінностей інших етнічних груп та позитивне, толерантне ставлення до них [6, с.13].

Як бачимо, у підходах різних учених щодо трактування поняття «полікультурна компетентність» важливе місце займає мотиваційна складова. У Енциклопедії освіти мотивація визначається як «система детермінант, причин, стимулів, мотивів, що спонукає людину до трудової діяльності. Під мотивацією праці розуміють систему уявлень і переконань, почуттів і переживань, в яких виражаються матеріальні та духовні, природні та культурні потреби людини. Водночас, на основі мотивації праці визначається інформаційне поле, в якому здійснюється цілепокладання, формування цілей, завдань, плану і програми трудової діяльності» [8, с. 528].

На думку В. Валюнаса, мотивацію можна розглядати як певну ієрархічну структуру, яка складається з таких рівнів: потреби тіла (*фізіологічна мотивація*); потреби у прив'язаності, любові (*почуттєва мотивація*); потреби у належності до певної соціально-професійної групи (*соціально-професійна мотивація*); потреби у визнанні та необхідності (*особистісна мотивація*); потреби у саморозвитку, самовизначенні, самоактуалізації (*психологічна мотивація*) [2, с. 93].

С. Канюк вважає, що існують такі типи мотивацій: мотивація творчості, мотивація допомоги, мотивація дослідження, мотивація утвердження, негативна мотивація, процесуальна мотивація, мотивація дослідження, мотивація професійної діяльності, мотивація самоактуалізації. На думку дослідника основним методологічним принципом, на якому, власне, і базується дослідження мотивації професійної діяльності, є положення про єдність діялісно-поведінкового і змістовно-сміслового підходів. Активна розробка цього принципу пов'язана із дослідженням

феномену самоактуалізації [9, с. 79]. Базуючись на теорії самоактуалізації А. Маслоу [15], можна стверджувати, що самоактуалізація – це процес реалізації мотивації щодо прагнення досягнути успіху. Зокрема, А. Маслоу вважає, що механізм самоактуалізації реалізує потребу у діяльності, творчості, досягненні особистісно значущих результатів. Самоактуалізація – це рух до мети, процес особистісного і професійного самовизначення [15, с. 182]. На його ж думку, мотиваційна структура людини є симбіозом мотиваційних констант. Структура мотивації включає в себе різноманітні установки, спонукання, прагнення. Саме мотиваційна структура включає механізм самоактуалізації, надаючи особистості смислову перспективу подальшої діяльності [15, с. 191].

Все це, з одного боку, дозволяє схарактеризувати мотивацію праці фахівців соціономічних професій як складну, ієрархічно вибудовану систему установок і спонукань, що включає в себе інтереси, прагнення, потреби, емоції, ціннісні орієнтації. Мотивацію праці також слід розглядати як систему мотивів до професійної діяльності. Зокрема, у контексті розгляду проблем розвитку психіки В. Леонтьєв зазначає, що поняття «мотив» має вживатися не для «позначення переживання потреби, але для окреслення того об'єктивного, у чому ця потреба конкретизується в даних умовах і на що спрямована діяльність, що спонукає її» [13, с. 113]. Зазначимо, що наше розуміння мотиву праці фахівців соціономічної сфери визначає його як складову частину структури як професійної, так і полікультурної компетентностей.

Більш конкретним є визначення мотиву праці в наукових розмірковуваннях В. Валюнаса, згідно яких у якості мотивів можуть виступати матеріальні цінності, матеріальна вигода, становище в суспільстві, почуття самоповаги і значущості власної професійної діяльності тощо [2, с. 117]. Таке твердження дослідника ґрунтується на його концепції, що об'єднує динамічну, змістовну і синергетичну складові пояснення суті мотивації праці. В. Валюнас вважає мотив підрунтям формування поняття «мотивація праці». Співзвучне бачення знаходимо в праці І. Джидар'ян, яка стверджує, що мотивація праці «виступає тим складним механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, який визначає виникнення, напрямки, а також способи реалізації конкретних форм професійної діяльності» [7, с. 158].

У контексті розгляду проблеми мотивації студентів до формування міжкультурних компетенцій нашу увагу привертають розмірковування Н. Бакшеевої і О. Вербицького, які вважають, що мотивація студентів до освоєння нових знань, набуття професійно спрямованих умінь і навичок у контексті формування полікультурної компетентності являє собою складне поєднання різних мотивів, які вибудовують мотивацію як механізм реалізації потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій нового полікультурного суспільства, що в кінцевому підсумку детермінують їхню пізнавальну діяльність [1, с. 97]. Отже, можна узагальнити наукову позицію психологів щодо мотивації праці, яка розглядається більшістю з них як симбіоз, система ієрархічно упорядкованих різноманітних чинників, що детермінують професійну діяльність.

Цінним в осмисленні сутності поняття «мотивація праці фахівців соціономічних професій» є уявлення про зазначену форму мотивації як про ієрархічно побудовану структуру. При цьому В. Леонтьєв розглядає її як відносно стійке поєднання різноманітних елементів, інваріант системи, поєднаної в єдине ціле, на підставі принципів синергетики. Аналіз структури мотивації праці дозволив

досліднику розглядати зазначену систему як поєднання дискретних і процесуальних характеристик, що перебувають у нестійкому взаємозв'язку і взаємодії [13, с. 187]. У працях окремих дослідників (Н. Бакшеева, О. Бреусенко, О. Вербицький, Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, О. Леонтьєв, А. Сірий та інших) чітко простежується взаємозв'язок між поняттями «мотивація» і «смислоутворення». Розглядаючи смислоутворення як важливу складову мотивації особистості О. Леонтьєв оперує категорією «особистісний смисл». На його думку саме особистісний смисл постає основним джерелом мотивації, що відображає загальну спрямованість діяльності особистості. Особистісні смисли формують мотиваційну складову свідомості та забезпечують побудову мотивації як певним чином упорядковану ієрархічну структуру. Отже, О. Леонтьєв розглядає особистісний смисл як рушійний механізм, джерело упорядкування різноманітних мотивів в мету діяльності особистості [12].

Важливим є положення, яке висунула Ж. Вірна про те, що мотиваційна система не може бути стабільною і статичною, вона перебуває в процесі постійних змін, одні мотиваційні складові зникають, натомість з'являються інші [4]. Аналізуючи взаємозв'язок між мотивацією і смислоутворенням Д. Леонтьєв зауважує існування трьох механізмів формування особистісного смислу діяльності індивіда: мотиваційний, диспозиційний і атрибутивний. «Якщо з боку мотиваційної складової діяльності особистості смислоутворення виступає як фіксація інваріантного смислу діяльності, то з боку предметного змісту той же процес виступає як осмислення нових конкретних об'єктів, явищ та дій у контексті вихідних більш загальних смислів» [14, с. 256].

Усе зазначене вище дозволяє стверджувати про наростаючий взаємозв'язок процесу формування полікультурного суспільства в Україні і необхідністю підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій до роботи в полікультурному середовищі, тобто потреби формування у студентів не лише професійної, але й міжкультурної компетентності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, необхідність упровадження полікультурної освіти студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій у закладах вищої освіти в умовах сьогодення є незаперечною вимогою часу. При цьому саме мотивація у вигляді мотиваційно-ціннісного компонента процесу формування міжкультурної компетентності відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічних професій до роботи в полікультурному середовищі. Мотиваційна сфера майбутнього фахівця, цінності та смисли професійної діяльності виступають потужним фактором, що визначає професійний розвиток, його зміст, спрямованість, інтенсивність і тенденції використання особистісного ресурсу.

Перспективним напрямком наукових та прикладних досліджень в контексті окресленої у нашій статті проблематики може стати: розробка діагностичного інструментарію, спрямованого на виявлення розвивальних можливостей системи підвищення кваліфікації та актуалізації мотивації професійного зростання майбутніх фахівців соціономічних професій, у виявленні, описі та систематизації змісту і напрямків впливу мотивації фахівців соціономічних професій на ефективність професійного зростання і успішність професійної діяльності; в розробці рекомендацій з розвитку мотивації професійного зростання і вдосконалення компетентності фахівців соціономічних професій в умовах полікультурного суспільства.

Список використаних джерел

1. Бакшеева Н. А. Психология мотивации студентов / Н.А. Бакшеева, А.А. Вербицкий. – М.: Прогресс-Традиция, 2006. – 183 с.
2. Валюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Васюнас. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1990. – 285 с.
3. Васютенкова И. В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последипломного педагогического образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. – Санкт-Петербург, 2006. – 160 с.
4. Вірна Ж. Мотиваційно-смілова регуляція професіоналізації психолога: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01. – К., 2004. – 36 с.
5. Гурьянова Т. Формирование поликультурной компетентности студентов вузов (на материале обучения иностранному языку): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Чебоксары, 2008. – 221 с.
6. Данилова Л.Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов. Учитель / Л.Ю. Данилова. – 2007. – № 3. – С.12-15.

7. Джидарьян И. А. О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности. Теоретические проблемы психологии личности: монография / под ред. Е.В. Шороховой. – М.: Наука, 1974. – С. 145-169.
8. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. Канюк С.С. Психологія мотивації. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2002. – 235 с.
10. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. Учебн. пособие / Е.А. Климов. – М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 304 с.
11. Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. – Хмельницький, 2018. – 577 с.
12. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Леонтьев. – 2-е изд.– М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
13. Леонтьев В. Г. Психологические механизмы мотивации / В.Г. Леонтьев. – Новосибирск: Изд-во Новосибирского педагогического института, 1992. – 216 с.
14. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 487 с.
15. Маслоу А. Мотивация и деятельность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 2003. – 352 с.
16. Симоненко М. В. Полікультурна компетентність майбутніх вчителів-філологів у контексті парадигми освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW-2010/Pedagogica/58321.doc.htm.
17. Чердніченко Л. А. Формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед.наук: 13.00.04. – Харків, 2012. – 266 с.

References

1. Baksheeva, N.A., 2006. *Psykholohyia motyvatsyy studentov* [Psychology of student motivation]. Moskva: Prohress-Tradytysia.
2. Valiunas, V.K., 1990. *Psykholohycheskye mekhanyzmy motyvatsyy cheloveka* [Psychological mechanisms of human motivation]. Moskva: Yzd-vo Mosk. Un-ta.
3. Vasiutenkova, Y.V., 2006. *Razvytye polykulturnoi kompetentnosti uchytelia v usloviakh posledyplomnoho pedahohycheskoho obrazovaniya* [The development of multicultural competence of teachers in the conditions of postgraduate pedagogical education]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Sankt-Peterburh.
4. Vira, Zh., 2004. *Motyvatsiino-smyslova rehuliatyia profesionalizatsii psykholoha* [Motivational-semantic regulation of the professionalization of a psychologist]: avtoref. dys. ...d-ra psykhol. nauk: 19.00.01. Kyiv.
5. Hurianova, T. 2008. *Formyrovanye polykulturnoi kompetentnosti studentov vuzov (na materyale obuchenya ynostrannomu yazyku)* [Formation of multicultural competence of students of higher educational institutions (on the material of teaching foreign language)]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. Cheboksary.
6. Danylova, L.Yu., 2007. *Formyrovanye polykulturnoi kompetentnosti studentov. Uchytel* [Formation of multicultural competence of students. Teacher]. 3, p. 12-15.
7. Dzhydarian, Y.A., 1974. *O meste potrebnosti, emotsyi y chuvstv v motyvatsyy lychnosti. Teoretycheskye problemy psykholohyy lychnosti* [On the place of needs, emotions and feelings in the motivation of the individual. Theoretical problems of personality psychology]. Moskva: Nauka, p. 145-169.
8. *Entsyklopediia osvity*, 2008. Kyiv: Yurinkom Inter.
9. Kaniuk, S.S., 2002. *Psykholohiia motyvatsii* [Psychology of motivation]. Kyiv: ZAT «Nichlava».
10. Klymov, E.A., 2005. *Psykholohyia professyonalnoho samoopredeleniya* [Psychology of professional self-determination]. Moskva: Yzdatelskiy tsentr «Akademyia».
11. Kravets, R. A., 2018. *Teoretychni i metodychni osnovy polikulturnoi osvity maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi* [Theoretical and methodological foundations of cultural and social studies Maybutnich fakhivtsiv agrarian galluzi]: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04. Khmelnytskyi.
12. Leontev, A.N., 1977. *Deiatelnost. Soznanye. Lychnost* [Activity. Consciousness. Personality]. Moskva: Polytyzdat.
13. Leontev, V.H., 1992. *Psykholohycheskye mekhanyzmy motyvatsyy* [Psychological mechanisms of motivation]. Novosybyrsk: Yzd-vo Novosybyrskoho pedahohycheskoho ynstituta.
14. Leontev, D.A., 1999. *Psykholohyia smysla: pryroda, stroenye y dynamyka smyslovoi realnosti* [Psychology of meaning: nature, structure and dynamics of the semantic reality]. Moskva: Smysl.
15. Maslou, A., 2003. *Motyvatsyia i deiatelnost'* [Motivation and activity]. SPb.: Pyter.
16. Symonenko, M.V. *Polikulturna kompetentnist maibutnikh vchyteliv-filolohiv u konteksti paradyhmy osvity* [Polycultural competence of future teachers of philology in the context of education paradigm]. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/5_PNW-2010/Pedagogica/58321.doc.htm.
17. Cherednychenko, L.A., 2012. *Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia u protsesi profesiinoy pidhotovky* [Formation of multicultural competence of the future teacher in the process of professional training]: dys. ... kand. ped.nauk: 13.00.04. Kharkiv.

В статье осуществлен теоретический анализ мотивационной составляющей в формировании межкультурной компетентности будущих специалистов социономических профессий. Определена сущность профессиональной деятельности представителей социономических профессий, которая заключается в активной работе с людьми с целью оказания им помощи и решения их проблем, что требует не только профессиональных знаний, умений и навыков, психологической устойчивости, но и мотивации к осуществлению указанной деятельности, культуры поведения, профессиональной компетентности. Акцентировано внимание на выделении функциональных признаков понятий «полікультурная (межкультурная) компетенция» и «полікультурная (межкультурная) компетентность» в тесной связи с категорией «мотивация». Раскрыты подходы различных ученых к трактовке полікультурной компетентности как важной составляющей профессиональной компетентности.

Ключевые слова: *мотивация, формирование профессиональной компетентности, межкультурная компетентность, специалисты социономических профессий.*

The article deals with theoretical analysis of the motivational component of intercultural competence formation of future specialists of socionomic professions. The essence of professional activity of representatives of socionomic professions is outlined in the active work with people in order to help them and solve their problems, which requires not only professional knowledge, skills and abilities, psychological stability, but also motivation for carrying out the specified activity, culture of behavior, professional competence. The emphasis was placed on the distinction between the functional features of the concepts of "multicultural (intercultural) competencies" and "multicultural (intercultural) competence" in close connection with the category "motivation". The approaches of different scholars (O. Gurenko, T. Guryanova, R. Kravets, M. Simonenko, L. Cherednychenko) to

the interpretation of multicultural competence as an important component of professional competence are revealed. It is generalized that the structural components of multicultural competence include motivational-value, cognitive (emotional) and active (T. Guryanova, L. Danilova). It is noted that the motivation of the work of specialists of socio-economic professions can be considered as a complex, hierarchically constructed system of attitudes and incentives, which includes interests, aspirations, needs, emotions, values orientations. The essence of motivation as a system of determinants, causes, incentives, motives, which induces a person to work activity is outlined. The relationship between motivation, self-actualization and sensory formation (N. Baksheyeva, J. Verna, D. Leontiev, A. Maslou) is revealed. The interrelation between the process of formation of intercultural society in Ukraine and the necessity of training future specialists of socio-economic professions to work in a multicultural environment, that is, the need to form students not only in professional, but also in intercultural competence, is substantiated.

Key words: motivation, formation of professional competence, intercultural competence, specialists of socio-economic professions.

УДК 37.091.011-051:005.963]:377

DOI 10.31339/2413-3329-2019-1(9)-107-110

Сиско Наталія Миколаївна,

кандидат психологічних наук, докторант,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих ім. Івана Язюна НАПН України, м. Київ

orcid/0000-0001-7665-8325

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Автором статті розглянуто питання системного підходу до професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Подано трактування категорій «професійно-педагогічний профіль викладача ЗП(ПТ)О» і «система професійного розвитку викладачів ЗП(ПТ)О». Відзначено, що системний підхід до професійного розвитку викладачів ЗП(ПТ)О потребує ефективного функціонування складної багаторівневої педагогічної системи, яка базується на врахуванні професійно-педагогічного профілю сучасного викладача, ґрунтується на діагностичному підході до визначення його освітніх потреб, їх реалізації в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти різних рівнів за індивідуальною освітньою траєкторією.

Ключові слова: викладач; професійно-педагогічна компетентність; професійно-педагогічний профіль; система професійного розвитку; заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

Постановка проблеми. В сучасних умовах соціально-економічних змін, інновацій в освіті і виробництві усе більшої значущості набирає питання забезпечення неперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Беззаперечним є той факт, що від рівня професійно-педагогічної компетентності викладача залежить якість підготовки майбутніх кваліфікованих працівників. Дослідниця Л. Лук'янова наголошує, що «ефективність діяльності вчителя знаходиться у безпосередній залежності від його професіоналізму, вмотивованості на результативну діяльність, здатності вчитися у неформальному та інформальному середовищі» [1, с. 24]

Вирішуючи завдання щодо запровадження системного підходу до професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) в умовах неперервної освіти, досліджено авторські педагогічні системи, запропоновані вітчизняними та зарубіжними науковцями, теоретичний аналіз яких дозволяє запропонувати наше бачення системного функціонування цього процесу.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел показав, що теорії систем представлені у працях К. фон Бергаланфі, К. Боулдінга, Б. Гершунського, Я. Прухи, А. Рапопорта, Р. Жерара, М. Месаровича, О. Ляпунова та ін. Теорію педагогічних систем розкрито у працях українських науковців (О. Аніщенко, Н. Білик, О. Дубасенок, І. Язюн, І. Каньковський, О. Киричук, А. Кузьмінський, В. Луговий, Л. Лук'янова, В. Маслов, Н. Нічкало, Н. Побірченко, Л. Пуховська та ін.) і зарубіжних вчених (В. Безрукова, В. Беспалько, І. Васильєв, В. Володько О. Ковальов, Н. Кузьміна, О. Новіков, В. Шадріков та ін.).

Розвиток неперервної педагогічної освіти у розвинених країнах світу досліджували Н. Авшенюк, К. Годлевська, Л. Дяченко, К. Котун, М. Марусинець, О. Огієнко, Н. Постригач, Я. Пилинський [2]. Особливості розвитку систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу вивчали В. Артемчук, Н. Базелюк, О. Бородієнко, Н. Корчинська, С. Леу, Л. Пуховська, О. Радкевич, В. Радкевич [8].

Л. Пуховська, досліджуючи Європейські керівні принципи підготовки і розвитку педагогів професійної освіти, констатує, що «відповідно Європейського суспільства на нові сучасні і майбутні

виклики мають стати нові інноваційні педагоги, нове конструювання навчальних планів і програм, нове управління й оцінювання якості» [4, с. 128].

Науковці зазначають, що система професійного розвитку педагогів включає взаємозв'язки між: метою, предметом і ціллю професійного розвитку; контекстом, у якому проходить професійний розвиток; особистісними і професійними характеристиками учасників; моделями, техніками, процедурами запровадження тощо; вартістю і здобутками від професійного розвитку; визначенням того, хто має приймати які рішення; процесом оцінювання ефективності професійного розвитку для різних категорій; визначенням інфраструктури для підтримки професійного розвитку тощо [3; 4].

Мета статті: розкрити системний підхід до професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти та висвітлити авторську систему професійного розвитку викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Результати дослідження. Враховуючи європейські керівні принципи підготовки і розвитку педагогів професійної освіти та адаптуючи їх до української системи професійної (професійно-технічної) освіти, визначено, що:

- викладачі мають бути вмотивованими до неперервного професійного розвитку, здатними до самооцінювання, саморозвитку і самореалізації на засадах вільного вибору освітніх програм, індивідуальної освітньої траєкторії, форм навчання та суб'єктів освіти;

- процес професійного розвитку викладача найбільш ефективно відбувається за умови системного підходу до визначення освітніх потреб педагога, створення умов для професійного розвитку із залученням різних суб'єктів формальної та неформальної освіти, оцінювання результатів професійного розвитку.

Виявлено, що кваліфікаційні вимоги, окреслені у нині діючих нормативних документах, не повною мірою описують професійно-педагогічну структуру функціональної діяльності викладача ЗП(ПТ)О. Це зумовлює потребу у теоретичному обґрунтуванні та розробці детального професійно-педагогічного профілю сучасного викладача закладу професійної (професійно-технічної) освіти.